

Hoofdstuk 7. Theologische en praktische lijnen vanuit de exegese.

Algemeen. Tot slot trek ik uit datgene wat tot nu toe over de exegese gezegd is conclusies over theologische en praktische lijnen voor het heden, persoonlijk, gemeentelijk, kerkelijk, maatschappelijk en politiek. Natuurlijk gaat het mij daarbij om algemene lijnen zonder in details te treden.

Bijbels. De boodschap van de tekst dient in het bredere kader van heel de Schrift gezien te worden. Daarbij kan een overzicht van hoofdpunt(en), bijzonderheden, onmiskenbare implicaties, enzovoorts, ertoe dienen om de Bijbelse en theologische betekenis van de tekst duidelijk te maken. Een analyse van hoe de tekst elders in de Schrift wordt gebruikt, in welke betrekking de tekst staat tot de Bijbel en wat het belang van de tekst is voor het verstaan van de Heilige Schrift, is onmisbaar.

Wordt (een gedeelte van) de tekst elders in de Bijbel geciteerd? Hoe? Waarom? Wat is het (eventuele) verschil in het citaat ten opzichte van de tekst? Wat zijn de (eventuele) verschillen in de citaten van de tekst? Wat wil het feit dat de tekst elders geciteerd wordt zeggen voor de betekenis van de tekst? Hoe functioneert de tekst, bijvoorbeeld als lering of mededeling, in het tekstgedeelte, in het Bijbelboek, in de specifieke soort Bijbelboeken, in het Oude of Nieuwe Testament en in het geheel van de Schrift?

Heeft de tekst mogelijk betrekking op specifieke en pseudepigrafische geschriften (zie noot 2)? Is het van belang elementen van de tekst te vergelijken met bijvoorbeeld dezelfde thema's elders in de Bijbel? Wat is gelijklopend en wat niet? Welke andere elementen in de Bijbel helpen de tekst te verstaan? Waarom? Hoe? Wat zou verloren zijn als de tekst er niet was geweest? Waardoor zou de boodschap minder compleet zijn zonder de betreffende tekst? Van dit alles dien ik mij rekenschap te geven.

Theologisch. De tekst staat in een theologisch verband. Hier komt de dogmatiek ter sprake. Om die reden is het van belang de tekst theologisch te plaatsen, de specifieke onderwerpen die door de tekst worden opgeworpen of opgelost, te benoemen en de theologische bijdrage van de tekst te analyseren.

We geven rekenschap van de volgende vragen: in welk stuk van de bestaande christelijke theologie past de tekst? Onder welk verbond? Oud verbond? Nieuw verbond? Of beide verbonden? Geheel of gedeeltelijk? Wanneer de tekst tot het oude verbond behoort, is dit dan historisch bepaald of cultisch? Is de tekst relevant als voorbeeld voor de verhouding tussen God en mensen? Is er verband met Gods gerechtigheid, immanentie, transcendentie, enzovoorts? Is er vanuit de tekst iets te zeggen over allerlei klassiek dogmatische begrippen als God, mensen, engelen, zonde, verlossing, kerk en eschatologie?

Tevens is het van belang vanuit de algemene terreinen van de leer die door de tekst worden aangereikt bijzondere onderwerpen te benaderen. Zegt de tekst iets over bijzondere opvallende zaken? Hoe? Werpt de tekst bepaalde moeilijkheden op over sommige leerstellingen terwijl die een oplossing biedt voor enkele andere? Het is de taak van de exegeet de tekst op een dergelijke manier uit te leggen dat het mensen kan helpen.

Tevens is het van grote waarde na te gaan of de tekst min of meer bijdraagt tot het oplossen van bepaalde dogmatische kwesties of aan de andere kant oplossingen ondersteunt die elders in de Schrift geboden worden. Hoe zeker is de theologische betekenis van de tekst in de voorgestelde benadering? Wordt deze benadering ondersteund door anderen, geleerden en theologen? Hoe past de tekst in het geheel van de christelijke theologie? Is er eenheid? Is er tegenstelling? Is er schijnbare tegenstelling? Is de tekst belangrijk voor het geheel van de christelijke theologie? Brengt de exegese van de tekst een extreme theologische positie in evenwicht of juist niet? Ik ga er in elk geval van uit dat de Schrift nummer één is en theologische systemen nummer zoveel zijn en wil mij niet aan speculaties overgeven.

Literatuur. Na alles wat gezegd is, is het goed in een systematisch onderzoek allerlei bijkomende literatuur van belang voor de exegese te raadplegen. Exegese is persoonlijk en geen compendium van die van anderen. Exegese wil neerslag zijn van eigen denken en gevolgtrekkingen. Aan de andere kant kan de exegese van anderen tot lering zijn voor de eigen exegese. Op die manier ontdek ik bepaalde moeilijkheden die anderen opgeworpen hebben maar die ik zelf of

over het hoofd gezien of wellicht opgelost heb. Wat hebben ze beter onder woorden gebracht? Wat is bij hen juist twijfelachtig of verkeerd? Voetnoten zijn daarvoor een gepast middel.

Ook kan het geen kwaad conclusies van anderen te vergelijken en te taxeren. Misschien zijn anderen wel op een meer schrandere manier met de tekst omgegaan en heeft dat tot bevredigende conclusies geleid. Misschien leiden hun beschouwingen tot suggesties die ik over het hoofd heb gezien. Misschien vullen ze bepaalde gedachten aan. Als dat zo is, kan het geen kwaad mijn eigen mening te herzien al moet het wel eigen exegetisch blijven. Soms kan dat ertoe leiden juist vaster te staan in mijn eigen mening al wordt die door niemand gedeeld. En dat is zeker wanneer die eigen gedachte gebaseerd is op wat de Bijbel elders zegt.

Het verhoogt de leesbaarheid van de eigen exegetische wanneer ontdekkingen gevonden in bijkomende literatuur niet apart aan het papier toevertrouwd worden maar door heel de exegetische heen te weven. Vanzelfsprekend mag de stelling die op een bladzijde geponeerd is niet in tegenspraak zijn met een stelling die op een andere bladzijde weerlegd is. Het geheel dient geen tegenspraak te bevatten. Consistent en evenwichtig zijn goede eigenschappen voor de exegete. Bijkomende bronnen kunnen in voetnoten of in een bibliografie geplaatst worden.

Nogmaals: Exegese probeert de betekenis van een tekst uit de Bijbel te bepalen. Het is een wijd *toepassing*. verbreid misverstand dat de verantwoordelijkheid van de exegete stopt met de poging om te ontdekken wat de tekst toen betekende (!) en dat de exegete zich geen rekenschap hoeft te geven van wat de tekst nu (!) betekent.

De gedachte dat exegetische een ontdekkingstocht is naar wat de tekst betekende, voldoet om twee voornaamste redenen niet. Ten eerste laat het mensen die geïnteresseerd zijn in de uitkomst van allerlei exegetische arbeid voor hun eigen zielenleven onwetend. Ten tweede richt een dergelijke exegetische zich alleen op het historische aspect van de tekst terwijl de Bijbel ook onze Bijbel is. Als exegetische alleen een soort ontdekkingstocht zou betekenen, worden mensen niet geholpen in wat voor hen in hun situatie wezenlijk is voor het verstaan van Gods Woord.

Exegese vraagt om persoonlijk antwoord. Daarom dien ik de grenzen aan te geven waarbinnen een betrouwbaar antwoord kan worden gevonden. Het beslissen over de toepassing van een tekst is om die reden meer kunst dan wetenschap. Immers wat zijn de belangrijkste thema's en wat bijkomend? Wat wil God via deze tekst zeggen voor het leven van nu? Hoe spreekt God mij aan? Wat zegt Gods Woord in ons leven?

In het algemeen onderscheiden we de mogelijke toepassingen in twee soorten: een toepassing die de lezer algemene informatie geeft en een toepassing die de lezer rechtstreekse leiding geeft. Vanuit een bepaalde tekst valt in algemene zin het nodige te zeggen over bijvoorbeeld Gods liefde. Maar vanuit diezelfde tekst kan ik erop aandringen dat de lezer zichzelf tot deze liefde Gods moet wenden. Het is goed dit onderscheid te maken.

Tevens is het van belang te bepalen voor wie de tekst bestemd is. Is deze gericht op de persoon of op de gemeenschap? Is deze gericht op ouders of op kinderen, op sterken of op zwakken? Enzovoorts. Is de toepassing gericht op zaken die met praktische vroomheid verband houden; dat wil zeggen: de verhouding tussen God en mensen? Heeft de toepassing van de tekst een sociale, economische of geestelijke strekking? Doet de tekst in de eerste plaats een beroep op herkenning van een gebeurtenis uit het verleden, in het heden, of is deze op de toekomst gericht? Functioneert de tekst meer als achtergrond en ondersteuning? Soms hebben teksten ook een dubbele toepassing. Er dient te worden beslist wat de meest centrale toepassing van de tekst zelf is. Geen suggestie voor een toepassing is beter dan een onjuiste.

Materiaal. Over het door mij gebruikte materiaal voor alles wat boven genoemd is, kan ik kort zijn. Ik gebruik slechts die boeken die in mijn bezit zijn. Dan kan aan de ene kant de studie beperken, aan de andere kant is het voor mij de vraag of het resultaat anders zou zijn wanneer meer boeken zouden zijn geraadpleegd. Soms ziet men door de bomen geen bos (of door de hoeveelheid boeken geen boodschap). Het is een praktische spreuk waarvan het waarheidsgehalte telkens weer blijkt! Ik verwijs verder naar mijn boekenlijst.